

Αξιολόγηση εργαστηριακών ευρημάτων

Γιώτα Τουλούμη

Καθηγήτρια Βιοστατιστικής και Επιδημιολογίας
Εργ. Υγιεινής, Επιδημιολογίας και Ιατρικής Στατιστικής
Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ
gtouloum@med.uoa.gr

Βάνα Σύψα

Καθηγήτρια Επιδημιολογίας και Ιατρικής Στατιστικής
Εργ. Υγιεινής, Επιδημιολογίας και Ιατρικής Στατιστικής
Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ
vsipsa@med.uoa.gr

Είδη δοκιμασιών

Π.χ. έλεγχος επιπέδων χοληστερόλης, έλεγχος για παρουσία αντισωμάτων ηπατίτιδας C

- **Ποιοτικές (Qualitative)**

- Με 2 επίπεδα (π.χ. +/-)
- Με >2 επίπεδα, συνήθως διατάξιμες (π.χ. Normal, Suspect, Abnormal)

- **Ποσοτικές (Quantitative)**

- Π.χ. επίπεδα χοληστερόλης

Ποσοτικές δοκιμασίες

Χαρακτηριστικά επίδοσης (Performance characteristics)

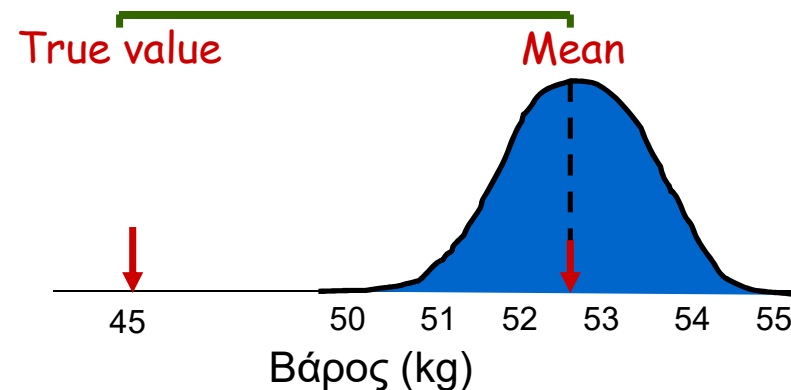
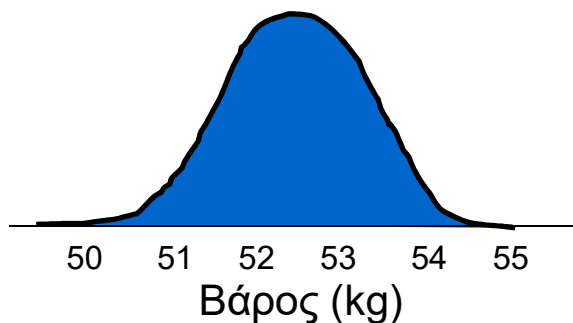
Η μέτρηση εκφράζει την πραγματικότητα;
Ακρίβεια/Αυθεντικότητα (Accuracy)

Πιστότητα (precision)

Εκφράζει τη διακύμανση στα αποτελέσματα όταν η δοκιμασία επαναλαμβάνεται στο ίδιο δείγμα λόγω **τυχαίου σφάλματος**

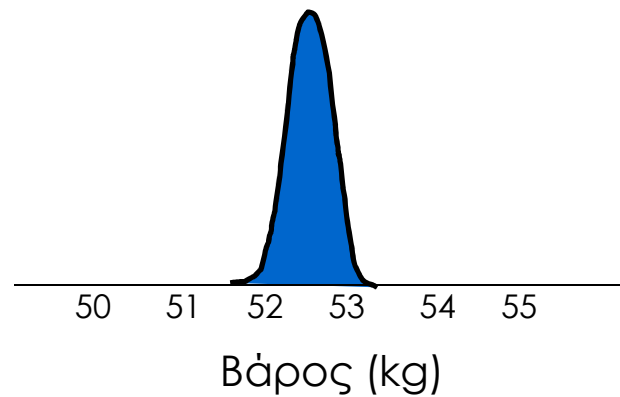
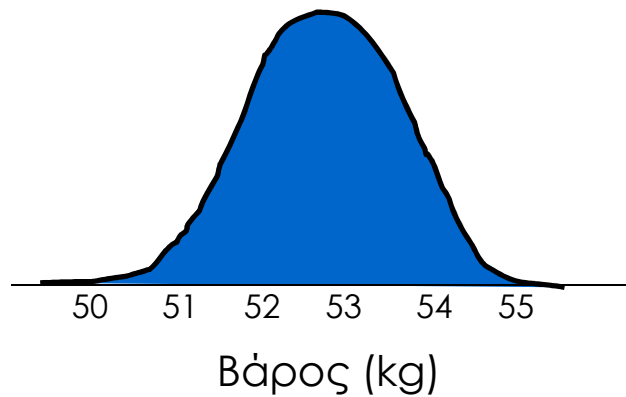
Ορθότητα (trueness)

Εκφράζει τη διαφορά του μέσου όρου των μετρήσεων από την πραγματική τιμή → Εκφράζει το **συστηματικό σφάλμα**

Πιστότητα (precision)

- Μία μέθοδος χαρακτηρίζεται από πιστότητα αν η τιμή του μεγέθους είναι σχεδόν ίδια κάθε φορά που μετριέται

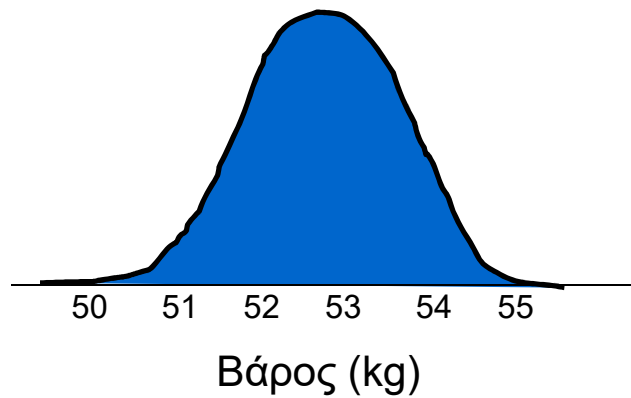
- Η πιστότητα απειλείται από **τυχαία σφάλματα**
π.χ. διακύμανση στα αποτελέσματα μίας δοκιμασίας που οφείλεται στο ότι την πραγματοποιούν διαφορετικοί εξεταστές (ή μηχανήματα ή μέθοδοι)

Πως αξιολογείται η πιστότητα μίας ποσοτικής μεθόδου;

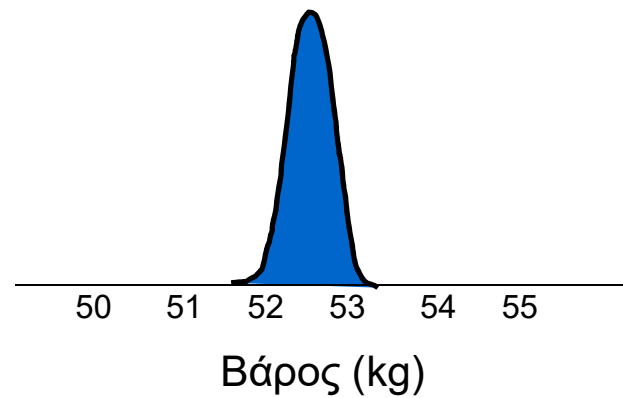
- Η διαπίστωση ενός τυχαίου σφάλματος δεν είναι δυνατή όταν υπάρχει μία μόνο μέτρηση → Η πιστότητα αξιολογείται μέσω **επανελημμένων μετρήσεων**
- Πώς αξιολογούνται τα δεδομένα;

Σταθερή απόκλιση (Standard Deviation)

- Αποτελεί μέτρο της διασποράς των επανειλημμένων μετρήσεων γύρω από τη μέση τιμή τους

↓
Μεγάλη διασπορά γύρω
από τη μέση τιμή

↓
Μικρή διασπορά γύρω από
τη μέση τιμή

Συντελεστής μεταβλητότητας (Coefficient of Variation)

- Επανειλημμένες μετρήσεις στην ίδια ερευνητική μονάδα και υπολογισμός μέσης τιμής και σταθερής απόκλισης (SD)

$$CV = \frac{\text{Standard deviation of measurements}}{\text{Mean of measurements}} \times 100$$

- Όσο **μικρότερο** το CV, τόσο μικρότερη η μεταβλητότητα μεταξύ μετρήσεων
→ **Καλύτερη** πιστότητα

Συντελεστής μεταβλητότητας (CV): Παράδειγμα

- π.χ. Επανειλημμένες μετρήσεις του ίδιου δείγματος

	113
	99
	118
	120
	132
Μέση τιμή	116.4
Σταθ. Απόκλιση	12.0
CV	10.3%

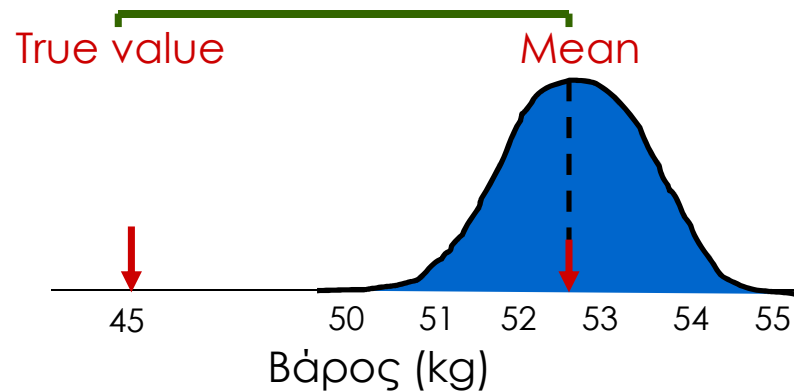
Συντελεστής μεταβλητότητας (CV): Παράδειγμα

- π.χ. Επανειλημμένες μετρήσεις του ίδιου δείγματος με 2 δοκιμασίες

	A	B
	113	115
	99	116
	118	115
	120	117
	132	113
Μέση τιμή	116.4	115.2
Σταθ. Απόκλιση	12.0	1.5
CV	10.3%	1.3%

Ορθότητα (Trueness)

- Εκφράζει τη διαφορά του μέσου όρου των μετρήσεων από την πραγματική τιμή

Γιατί του «μέσου όρου» των μετρήσεων;

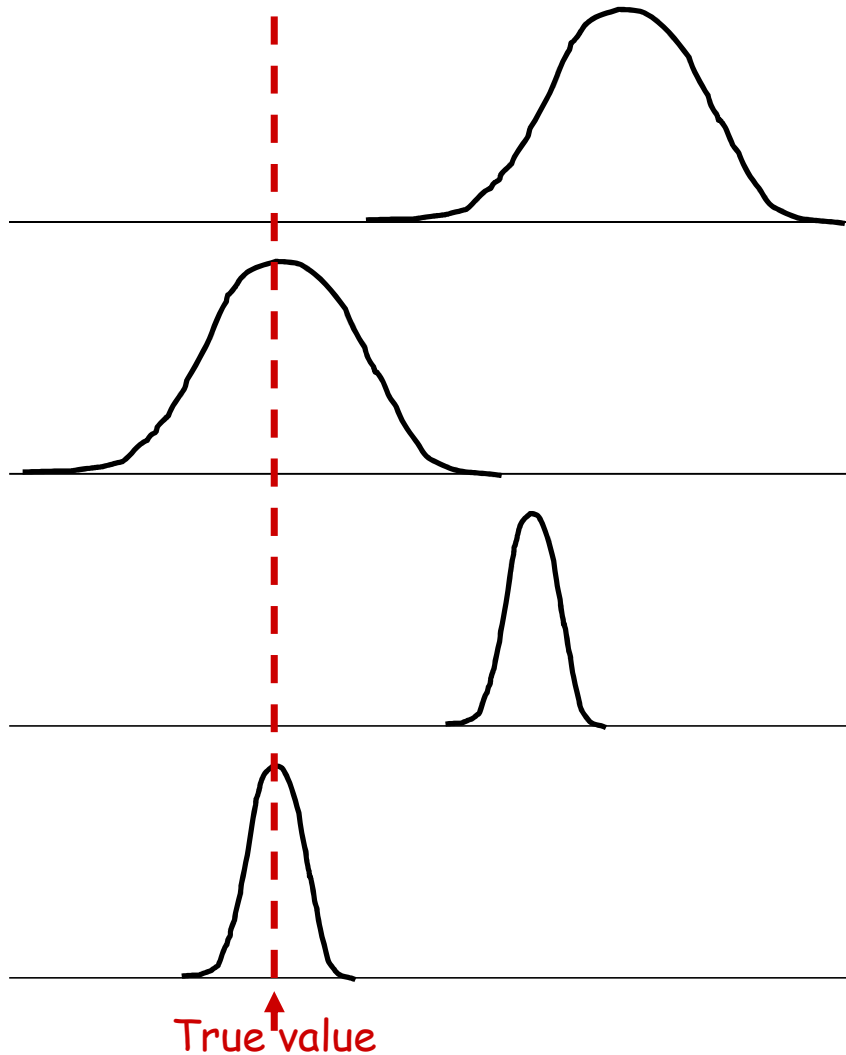
- Για να απαλειφθεί το τυχαίο σφάλμα

→ Η ορθότητα απειλείται από **συστηματικά σφάλματα**

Πως αξιολογείται η ορθότητα μίας μεθόδου;

- Απαιτείται η ύπαρξη μίας άλλης δοκιμασίας η οποία θεωρείται ότι μετρά την πραγματική τιμή (**reference method, gold standard**)
- Τα δείγματα πρέπει να αξιολογηθούν και με τις δύο δοκιμασίες

Συμπερασματικά σε ποσοτικές δοκιμασίες:
Ορθότητα (trueness), πιστότητα (precision), ακρίβεια (accuracy)

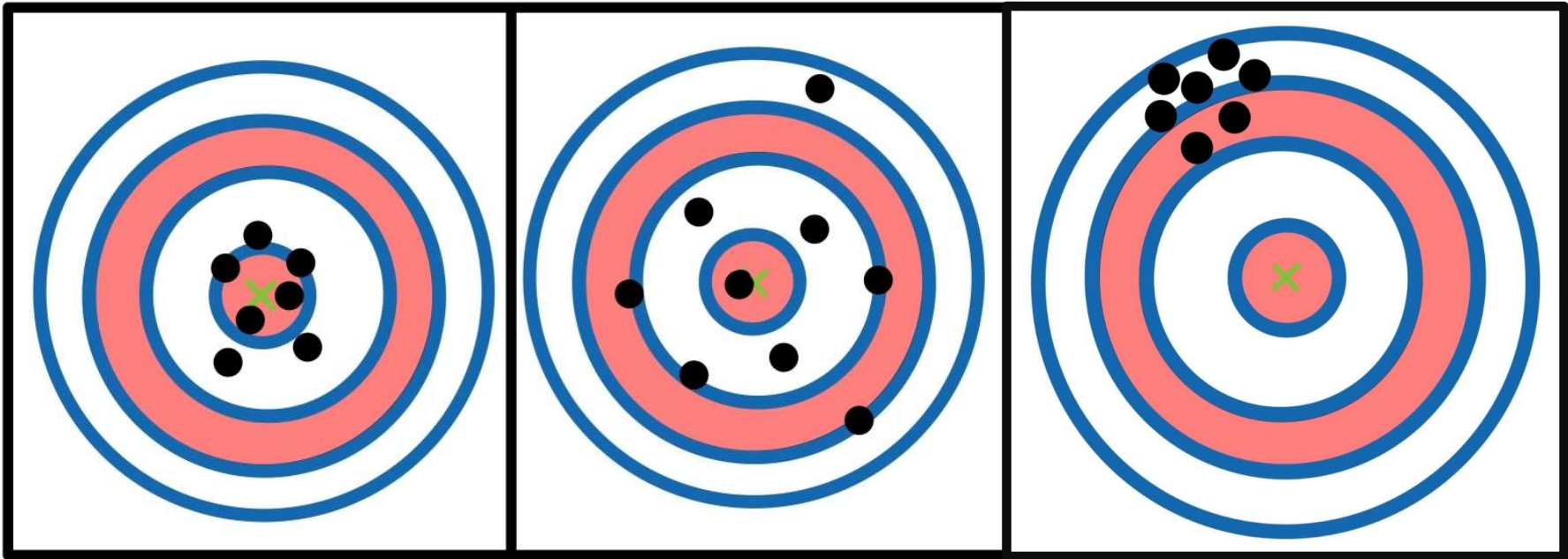

Κακή πιστότητα
Κακή ορθότητα
Κακή ακρίβεια

Κακή πιστότητα
Καλή ορθότητα
Κακή ακρίβεια

Καλή πιστότητα
Κακή ορθότητα
Κακή ακρίβεια

Καλή πιστότητα
Καλή ορθότητα
Καλή ακρίβεια

Ποιοτικές δοκιμασίες

Ερωτήματα

- Αν η μέτρηση επαναληφθεί, θα υπάρχει διαφορά στα ευρήματα;
- Η ποιοτική μέθοδος ανιχνεύει ικανοποιητικά τους ασθενείς – υγιείς;
- Αν έχω μία ποσοτική μέθοδο και θέλω να διαχωρίσω με βάση τα αποτελέσματά της τα άτομα σε ασθενείς-υγιείς, ποιο cut-off είναι καταλληλότερο;

Ερωτήματα

- Αν η μέτρηση επαναληφθεί, θα υπάρχει διαφορά στα ευρήματα; (μέτρηση στο ίδιο δείγμα αλλά σε άλλη χρονική στιγμή ή από άλλο ερευνητή ή με άλλη μέθοδο)
- Η ποιοτική μέθοδος ανιχνεύει ικανοποιητικά τους ασθενείς – υγιείς;
- Αν έχω μία ποσοτική μέθοδο και θέλω να διαχωρίσω με βάση τα αποτελέσματά της τα άτομα σε ασθενείς-υγιείς, ποιο cut-off είναι καταλληλότερο;

Ποσοστό συμφωνίας (% agreement)

- Αξιολόγηση των ίδιων δεδομένων από δύο ή περισσότερες μέθοδους (ή ερευνητές).

	Μέθοδος Β	
	+	-
Μέθοδος Α	+	-
	α	β
	-	δ
	γ	δ

- Τέλεια συμφωνία: $\beta=0$ & $\gamma=0$

- Παρατηρηθέν ποσοστό συμφωνίας = $\frac{a + \delta}{a + \beta + \gamma + \delta} \times 100$

Ποσοστό συμφωνίας: Παράδειγμα

		Ακτινολόγος 2	
		+	-
Ακτινολόγος 1	+	4	5
	-	2	6

$$\% \text{ συμφωνίας} = (4+6)/(4+5+2+6) = 58.8\%$$

Μειονέκτημα του % συμφωνίας

- Συμφωνία μπορεί να υπάρξει και κατά τύχη
  - Π.χ. Αν δύο εξεταστές αξιολογούσαν την ίδια σειρά δειγμάτων ως θετικά ή αρνητικά εντελώς τυχαία, σε κάποιες περιπτώσεις τα αποτελέσματά τους θα συμφωνούσαν
- Δείκτης που διορθώνει για την ύπαρξη τυχαίας συμφωνίας → **kappa statistic**

Kappa statistic

	Μέθοδος Β		
	+	-	
Μέθοδος Α	+	α	β
	-	γ	δ

$$\text{Kappa} = \frac{\% \text{ συμφωνίας που παρατηρήθηκε}(I_o) - \% \text{ τυχαίας συμφωνίας}(I_e)}{1 - \% \text{ τυχαίας συμφωνίας}(I_e)}$$

- Παίρνει τιμές από <0 έως 1
- Αν η συμφωνία που παρατηρήθηκε μικρότερη από αυτή που θα παρατηρούσαμε κατά τύχη $\rightarrow \text{kappa} < 0$
- Τιμές κοντά στο 1 δείχνουν καλή συμφωνία

Υπολογισμός τυχαίας (αναμενόμενης) συμφωνίας

Μέθοδος Β

Μέθοδος Α

	+	-	Σύνολο
+	a	β	r_1
-	γ	δ	r_2
Σύνολο	c_1	c_2	N

- Αναμενόμενη συχνότητα στα (+): $\frac{c_1 \cdot r_1}{N}$
- Αναμενόμενη συχνότητα στα (-): $\frac{c_2 \cdot r_2}{N}$
- Συνολικά $\frac{c_1 \cdot r_1 + c_2 \cdot r_2}{N}$
- Τελικά, αναμενόμενο ποσοστό συμφωνίας = $\frac{\frac{c_1 \cdot r_1 + c_2 \cdot r_2}{N}}{N} = (c_1 \cdot r_1 + c_2 \cdot r_2) / N^2$

Παραδείγματα

Ερευνητής B

	+	-	Σύνολο
Ερευνητής A			
+	5	5	10
-	5	85	90
Σύνολο	10	90	100

$$I_o = (85+5)/100 = 0,90$$

$$I_e = (10*10+90*90)/100^2 = 0,82$$

$$k = \frac{I_o - I_e}{1 - I_e} = \frac{0,90 - 0,82}{1 - 0,82} = 0,44$$

Ερευνητής B

	+	-	Σύνολο
Ερευνητής A			
+	35	5	40
-	5	55	60
Σύνολο	40	60	100

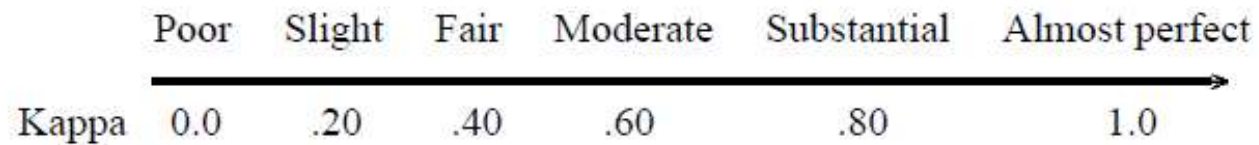
$$I_o = (35+55)/100 = 0,90$$

$$I_e = (40*40+60*60)/100^2 = 0,52$$

$$k = \frac{I_o - I_e}{1 - I_e} = \frac{0,90 - 0,52}{1 - 0,52} = 0,79$$

Kappa statistic - ερμηνεία

Interpretation of Kappa

<u>Kappa</u>	<u>Agreement</u>
< 0	Less than chance agreement
0.01–0.20	Slight agreement
0.21– 0.40	Fair agreement
0.41–0.60	Moderate agreement
0.61–0.80	Substantial agreement
0.81–0.99	Almost perfect agreement

Καρρα statistic: Παράδειγμα

	Ακτινολόγος 2	
	+	-
Ακτινολόγος 1	+	5
	-	6

% συμφωνίας : 58.8%

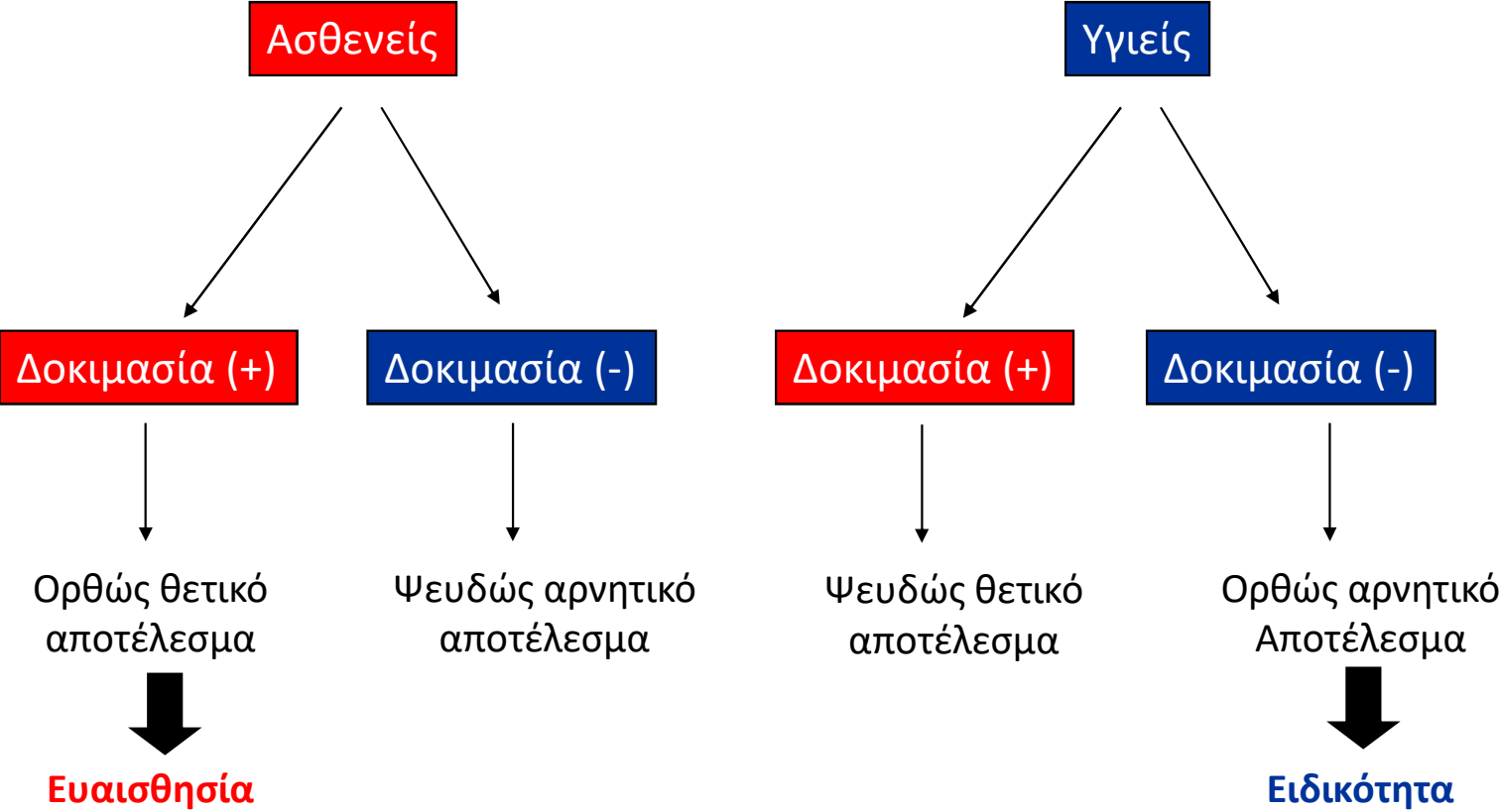
% τυχαίας συμφωνίας: 49.2%

Καρρα = 0.19 (slight agreement)

Ερωτήματα

- Αν η μέτρηση επαναληφθεί, θα υπάρχει διαφορά στα ευρήματα;
- **Η ποιοτική μέθοδος ανιχνεύει ικανοποιητικά τους ασθενείς – υγιείς;**
- Αν έχω μία ποσοτική μέθοδο και θέλω να διαχωρίσω με βάση τα αποτελέσματά της τα άτομα σε ασθενείς-υγιείς, ποιο cut-off είναι καταλληλότερο;

Ευαισθησία και ειδικότητα μίας δοκιμασίας

Ευαισθησία - Ειδικότητα

		Νόσος (D)	
		Ναι	Όχι
Αποτέλεσμα δοκιμασίας (T)	(+)	a ορθώς (+)	b ψευδώς (+)
	(-)	c ψευδώς (-)	d ορθώς(-)
Σύνολο		a+c	b+d

- **Ευαισθησία** = $a/(a+c)$ ορθώς θετικά
  - Η αναλογία των ασθενών για τους οποίους η δοκιμασία δίνει το σωστό αποτέλεσμα (δηλαδή +) $\rightarrow P(T+ | D+)$
- **Ειδικότητα** = $d/(b+d)$ ορθώς αρνητικά
  - Η αναλογία των υγιών για τους οποίους η δοκιμασία δίνει το σωστό αποτέλεσμα (δηλαδή -) $\rightarrow P(T- | D-)$

Ευαισθησία

		Σιδηροπενική αναιμία		Σύνολο
		Ναι	Όχι	
Φερριτίνη ορού	(+) (<65 mmol/L)	731 ↓ a	270 b	1001 a+b
	(-) (≥ 65 mmol/L)	78 c	1500 d	1578 c+d
Σύνολο		a+c 809	b+d 1770	2579

Ευαισθησία:

Μεταξύ των ασθενών (a+c), η αναλογία αυτών με θετική δοκιμασία (a)

$$\text{Ευαισθησία} = \frac{a}{a + c} = \frac{731}{809} = 90\%$$

Ειδικότητα

		Σιδηροπενική αναιμία		Σύνολο
		Ναι	Όχι	
Φερριτίνη ορού	(+) (<65 nmol/L)	731 <i>a</i>	270 <i>b</i>	1001 <i>a+b</i>
	(-) (≥65 nmol/L)	78 <i>c</i>	1500 <i>d</i> ↓	1578 <i>c+d</i>
Σύνολο		809 <i>a+c</i>	1770 <i>b+d</i>	2579

Ειδικότητα:

Μεταξύ των υγιών ($b+d$), η αναλογία αυτών με αρνητική δοκιμασία (d)

$$\text{Ειδικότητα} = \frac{d}{b+d} = 1500/1770 = 85\%$$

Ερμηνεία

- Φερριτίνη ορού με cut-off 65 mmol/L:
  - **Ευαισθησία = 90%**
Δηλαδή από 100 ασθενείς, οι 90 θα διαγνωστούν σωστά ως θετικοί με βάση τη δοκιμασία της φερριτίνης → οι υπόλοιποι 10 **ψευδώς αρνητικοί**
  - **Ειδικότητα = 85%**
Δηλαδή από 100 υγιείς, οι 85 θα διαγνωστούν σωστά ως αρνητικοί με βάση τη δοκιμασία της φερριτίνης → οι υπόλοιποι 15 **ψευδώς θετικοί**

		Νόσος (D)	
		Ναι	Όχι
Αποτέλεσμα δοκιμασίας (T)	(+)	a ορθώς (+)	b ψευδώς (+)
	(-)	c ψευδώς (-)	d ορθώς(-)
Σύνολο		a+c	b+d

- Αν ευαισθησία=100%
  - $a/(a+c)=100\% \rightarrow c=0$
  - Όχι ψευδώς αρνητικά αποτελέσματα
- Αν ειδικότητα=100%
  - $d/(b+d) =100\% \rightarrow b=0$
  - Όχι ψευδώς θετικά αποτελέσματα
  - Ευρήματα με ειδικότητα κοντά στο 100% → παθογνωμονικά

Rapid antigen tests για SARS-CoV-2

Minimum requirements: 80% sensitivity & 97% specificity

(θεωρώντας σαν gold-standard την PCR)

- Τι σημαίνει αυτό;
  - Ένα 20% των ασθενών θα διαγνωστεί αρνητικό
  - Ένα 3% των υγιών θα διαγνωστεί θετικό
- Η ευαισθησία και η ειδικότητα εξαρτώνται από παράγοντες όπως σε ποια χρονική στιγμή από τη μόλυνση λήφθηκε το δείγμα, το είδος και η ποιότητα του δείγματος

Θετική & αρνητική διαγνωστική αξία

- Όταν πραγματοποιούμε μία δοκιμασία, λαμβάνουμε αποφάσεις με βάση το αποτέλεσμα της
  - Αν (+), πόσο σίγουροι είμαστε ότι το άτομο **έχει** την ασθένεια;
  - Αν (-), πόσο σίγουροι είμαστε ότι το άτομο **δεν έχει** την ασθένεια;
- **Θετική διαγνωστική αξία (ΘΔΑ)**
Η πιθανότητα υπάρξεως της νόσου όταν η δοκιμασία είναι (+) → **$P(D+ | T+)$**
- **Αρνητική διαγνωστική αξία (ΑΔΑ)**
Η πιθανότητα να μην υπάρχει η νόσος όταν η δοκιμασία είναι (-) → **$P(D- | T-)$**

Θετική Διαγνωστική Αξία - ΘΔΑ (Positive predictive value –PPV)

		Σιδηροπενική αναιμία		Σύνολο
		Ναι	Όχι	
Φερριτίνη ορού	(+) (<65 mmol/L)	731 <i>a</i>	270 <i>b</i>	1001 <i>a+b</i>
	(-) (≥ 65 mmol/L)	78 <i>c</i>	1500 <i>d</i>	1578 <i>c+d</i>
	Σύνολο	<i>a+c</i> 809	<i>b+d</i> 1770	2579

PPV:

Μεταξύ των ατόμων με θετική δοκιμασία ($a+b$), η αναλογία αυτών που είναι πραγματικά ασθενείς (a)

$$PPV = \frac{a}{a+b} = 731/1001 = 73\%$$

Αρνητική Διαγνωστική Αξία - ΑΔΑ (Negative predictive value – NPV)

		Σιδηροπενική αναιμία		Σύνολο
		Ναι	Όχι	
Φερριτίνη ορού	(+) (<65 mmol/L)	731 <i>a</i>	270 <i>b</i>	1001 <i>a+b</i>
	(-) (≥65 mmol/L)	78 <i>c</i>	1500 <i>d</i>	1578 <i>c+d</i>
Σύνολο		809 <i>a+c</i>	1770 <i>b+d</i>	2579

NPV:

Μεταξύ των ατόμων με αρνητική δοκιμασία (*c+d*), η αναλογία αυτών που είναι πραγματικά υγιείς (*d*)

$$\text{NPV} = \frac{d}{c + d} = \frac{1500}{1578} = 95\%$$

Φερριτίνη ορού με cut-off 65 mmol/L για τη διάγνωση σιδηροπενικής αναιμίας

- **Ευαισθησία: 90%** → από τους 100 ασθενείς, οι 90 διαγιγνώσκονται (+)
  - 90% των ασθενών διαγιγνώσκεται σωστά
  - 10% ψευδώς αρνητικά
- **Ειδικότητα: 85%** → από τους 100 υγιείς, οι 85 διαγιγνώσκονται (-)
  - 85% των υγιών έχει αρνητικό αποτέλεσμα
  - 15% ψευδώς θετικά
- **ΘΔΑ: 73%** → από τους 100 με (+) τεστ, οι 73 είναι ασθενείς
  - Ένα άτομο με θετικό αποτέλεσμα φερριτίνης έχει 73% πιθανότητα να πάσχει από σιδηροπενική αναιμία
- **ΑΔΑ: 95%** → από τους 100 με (-) τεστ, οι 95 είναι υγιείς
  - Ένα άτομο με αρνητικό αποτέλεσμα φερριτίνης έχει 95% πιθανότητα να μην πάσχει από σιδηροπενική αναιμία

Από τι εξαρτώνται αυτές οι παράμετροι;

- **Ευαισθησία – Ειδικότητα:**

Χαρακτηριστικά της δοκιμασίας

- **ΘΔΑ – ΑΔΑ:**

→ Εξαρτώνται από την ευαισθησία, την ειδικότητα και τον **επιπολασμό*** του νοσήματος στον υπό μελέτη πληθυσμό

*επιπολασμός=% ατόμων με το νόσημα στον πληθυσμό

Θετική διαγνωστική αξία και επιπολασμός

		Διάγνωση		
		Ναι	Όχι	Σύνολο
Εργαστ. εύρημα	+	450	50	500
	-	50	450	500
	Σύνολο	500	500	1000

- Ευαισθησία= $450/500=0,9$
- Ειδικότητα= $450/500=0,9$
- Επιπολασμός= $500/1000=0,5$
- **Θετική Διαγνωστική αξία=**
= $450/500=0,9$

		Διάγνωση		
		Ναι	Όχι	Σύνολο
Εργαστ. εύρημα	+	90	90	180
	-	10	810	820
	Σύνολο	100	900	1000

- Ευαισθησία= $90/100=0,9$
- Ειδικότητα= $810/900=0,9$
- Επιπολασμός= $100/1000=0,1$
- **Θετική Διαγνωστική αξία=**
= $90/180=0,5$

Ερωτήματα

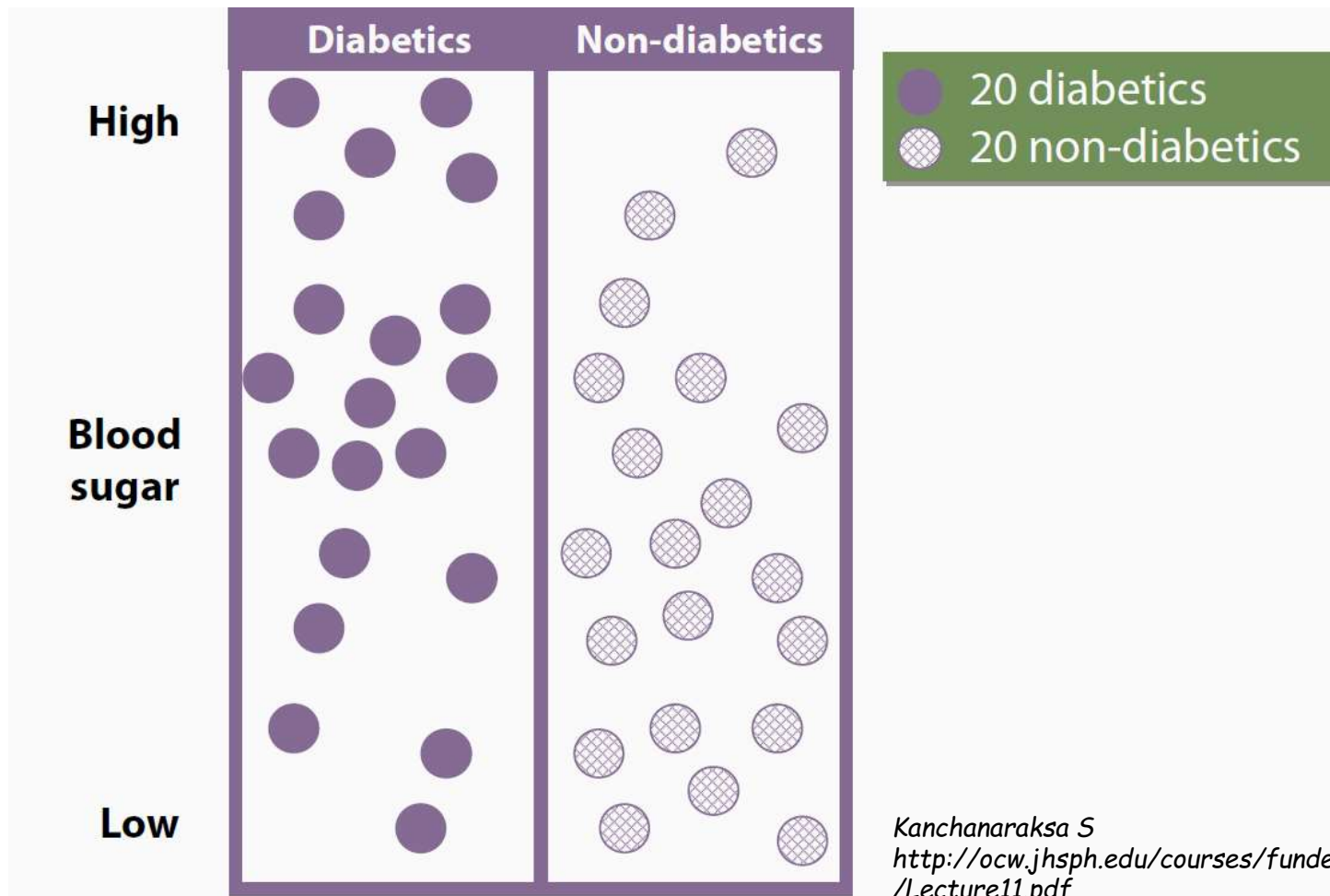
- Αν η μέτρηση επαναληφθεί, θα υπάρχει διαφορά στα ευρήματα;
- Η ποιοτική μέθοδος ανιχνεύει ικανοποιητικά τους ασθενείς – υγιείς;
- Αν έχω μία ποσοτική μέθοδο και θέλω να διαχωρίσω με βάση τα αποτελέσματά της τα άτομα σε ασθενείς-υγιείς, ποιο cut-off είναι καταλληλότερο;

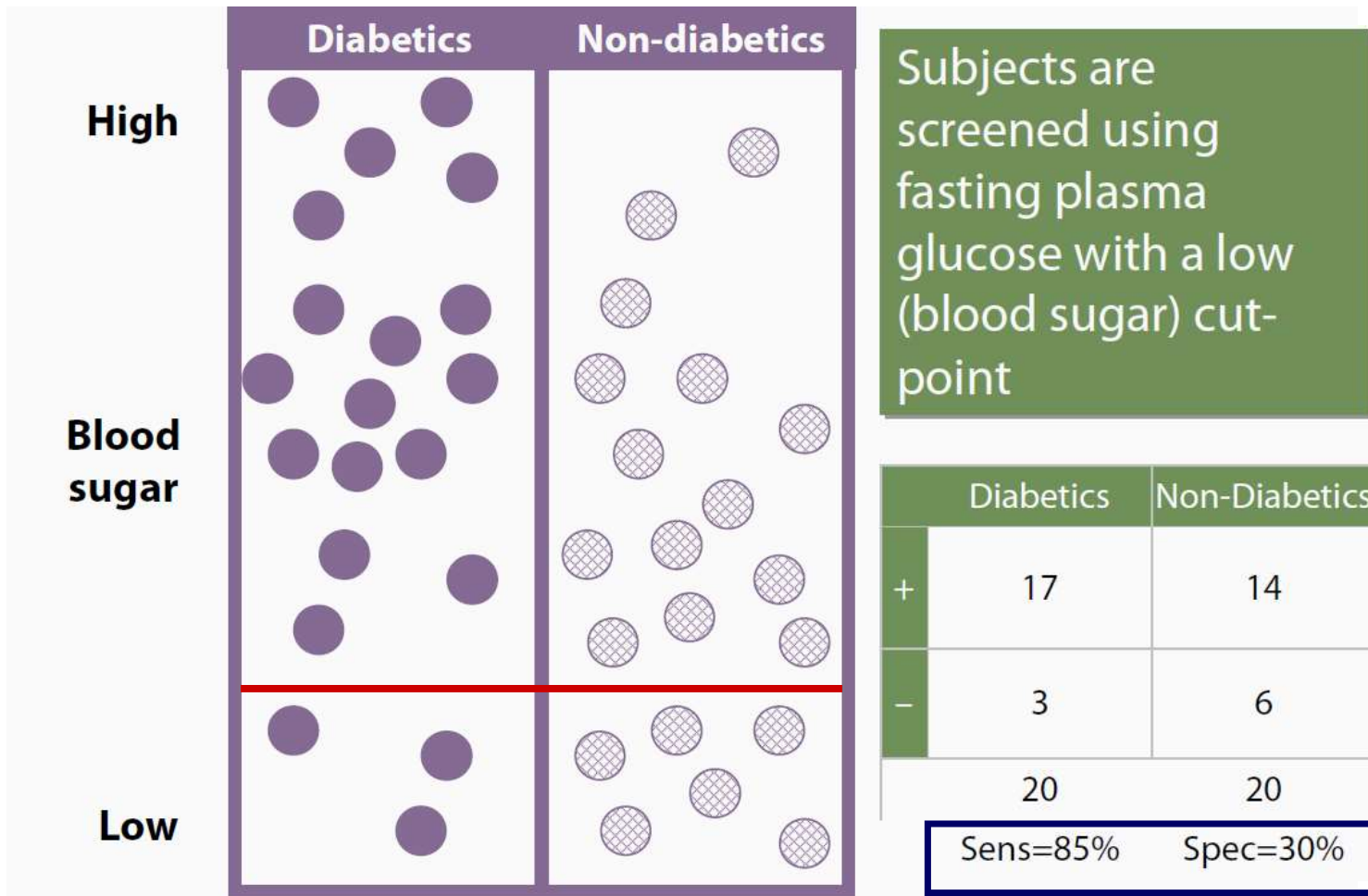
Επιλογή cut-off

- Στο προηγούμενο παράδειγμα, μία ποσοτική δοκιμασία (επίπεδα φερριτίνης) χρησιμοποιήθηκε για το διαχωρισμό ασθενών-υγιών με βάση το cut-off 65 mmol/L
- Πως θα προσδιορίσω το «ιδανικό» cut-off σε μία **ποσοτική** διαγνωστική δοκιμασία για να διαχωρίζω τους ασθενείς από τους υγιείς;

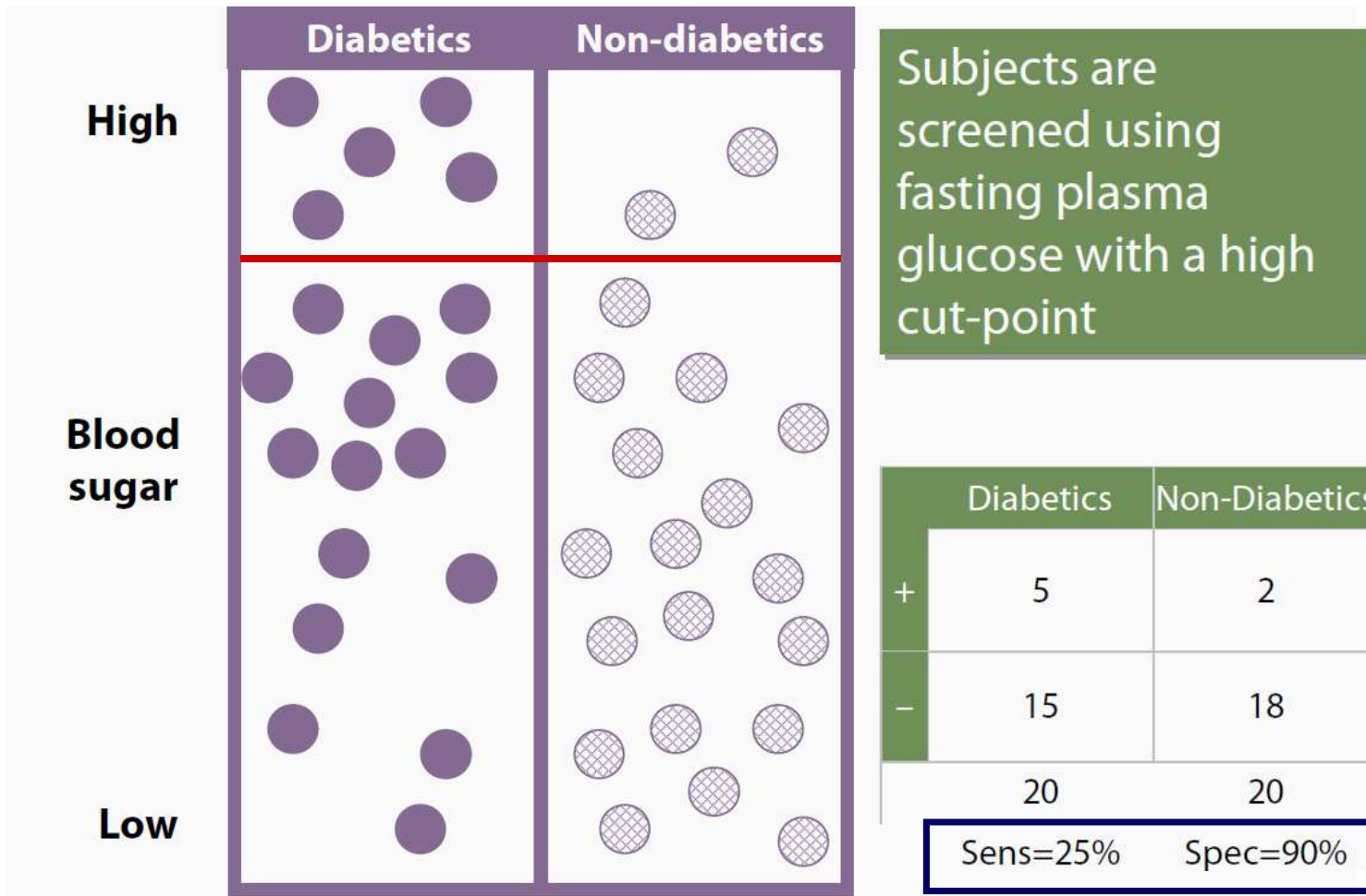
Επιλογή cut-off

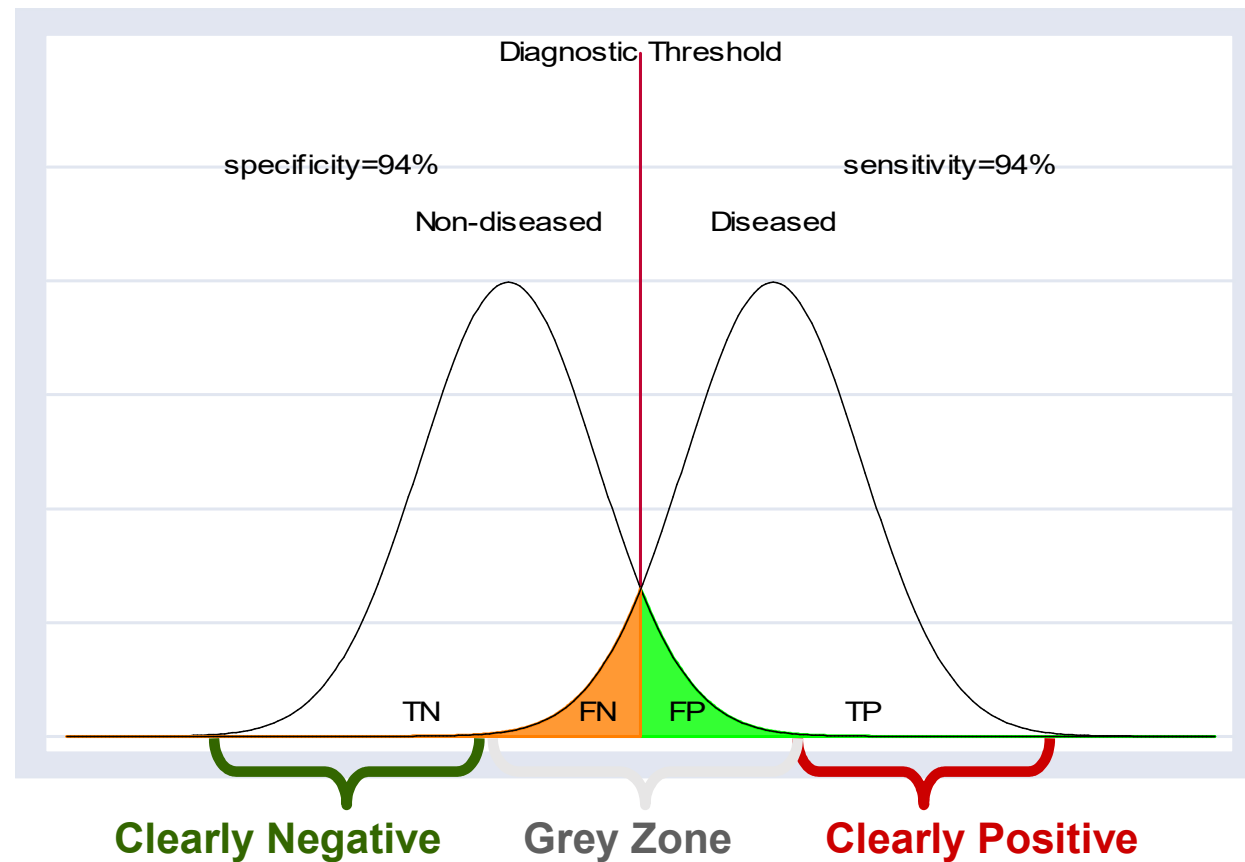
Επιλογή cut-off

Επιλογή cut-off

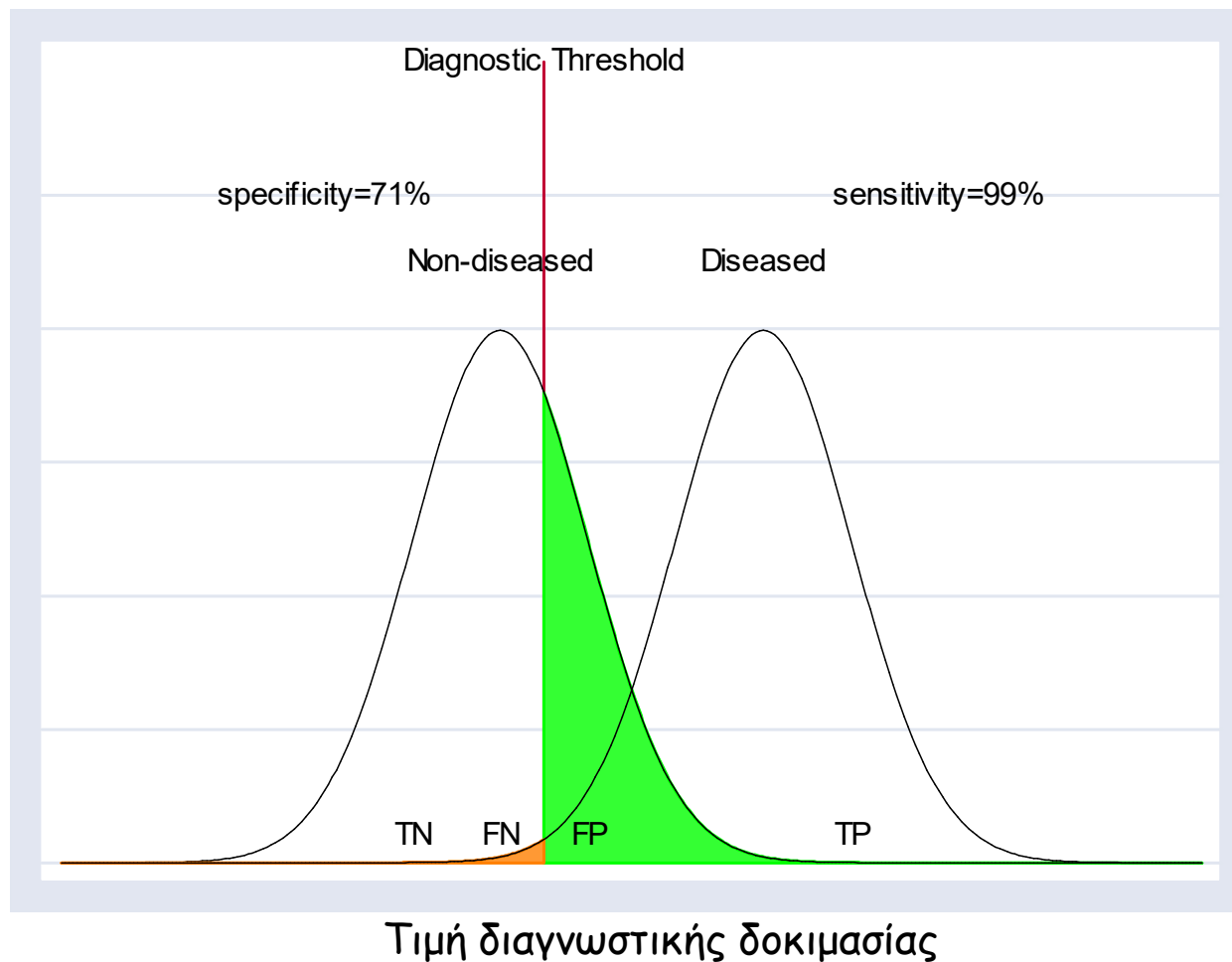

Επιλογή cut-off

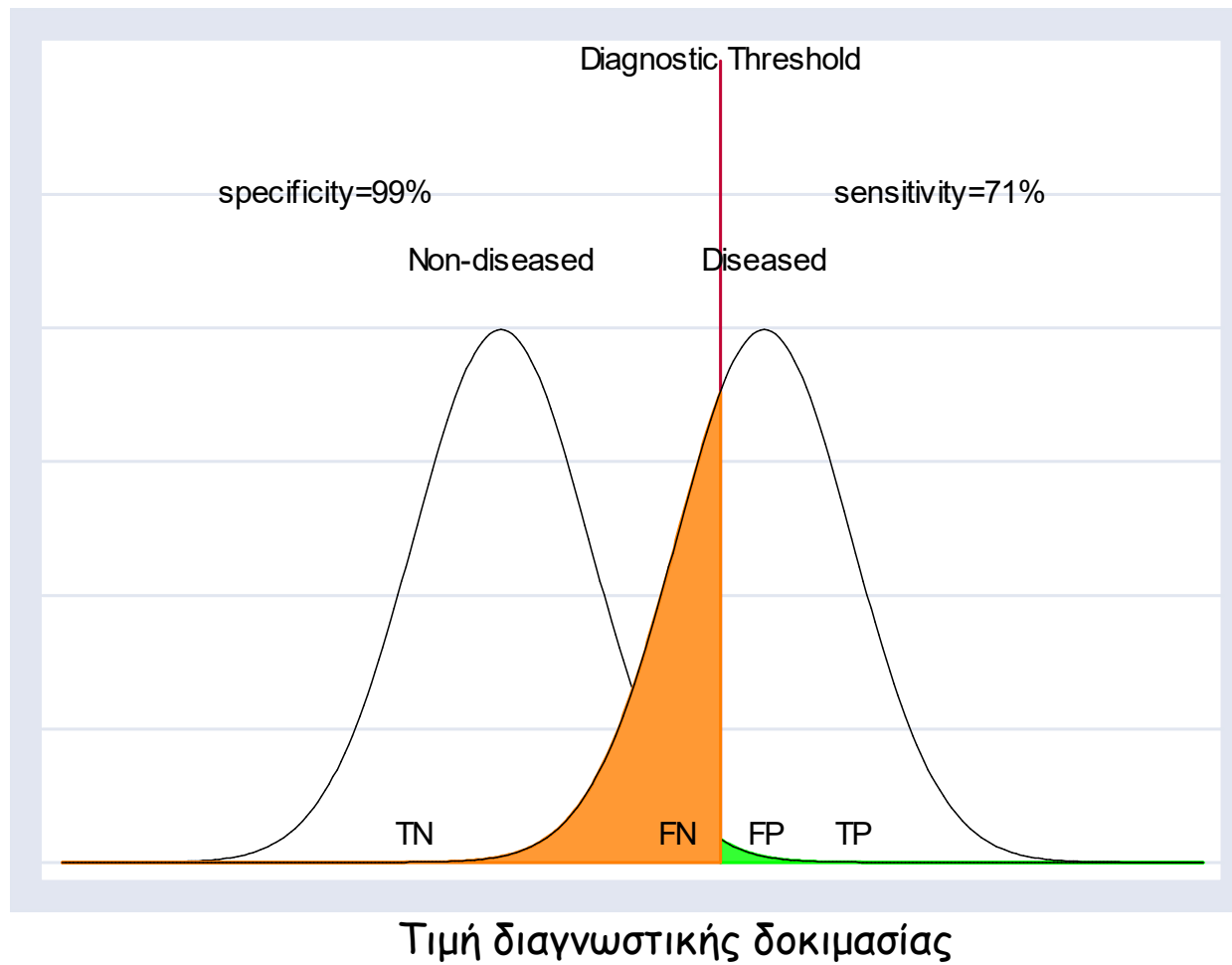

Τιμή διαγνωστικής δοκιμασίας

Μείωση του cut-off → Λιγότερα ψευδώς (-) (κερδίζω σε ευαισθησία)

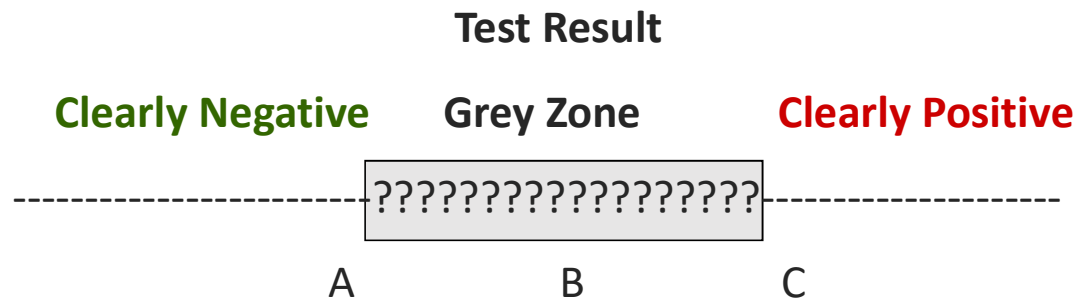

Αύξηση του cut-off → Λιγότερα ψευδώς (+) (κερδίζω σε ειδικότητα)

Κριτήριο θετικότητας (Criterion of Positivity)

Η τιμή της δοκιμασίας στην οποία το αποτέλεσμα θεωρείται (+)

- Η επιλογή του επηρεάζει την ευαισθησία και την ειδικότητα → πρέπει να ζυγίσει κανείς το κόστος των ψευδώς θετικών έναντι του κόστους των ψευδώς αρνητικών
  - **Παράδειγμα:** Αιμοδοσία: HIV
    - Υψηλή ευαισθησία (λίγα ψευδώς αρνητικά)
    - Επιβεβαιωτικό τεστ υψηλής ειδικότητας (λίγα ψευδώς θετικά)